

ВІСНИК ЦЕНТРУ®

Енергетична політика не втрачає актуальності під час економічної кризи

Чи важлива енергетична політика, коли ціни на нафту падають, а світова економіка входить у рецесію? Енергетичний сектор менш вразливий до бізнес-циклів завдяки довгостроковому горизонту інвестування та низькій еластичності попиту споживачів. Європейський Союз має намір продовжувати втілення енергетичної стратегії щодо підвищення безпеки та ефективності енергопостачання. Економічний спад в Україні також не дає змоги відкласти вирішення проблем на газовому ринку та в електроенергетиці. Ці питання, а також перспективи енергетичної інтеграції в Європі було порушено на конференції у Будапешті, яку 4 листопада відвідав старший економіст МЦПД Ільдар Газізуллін

Інтеграція енергетичних інфраструктур і політик посилює стійкість

Головна мета конференції – розглянути перспективи інтеграції енергетичних мереж і законодавства в Європі, що уможливило б у європейському енергетичному секторі гнучкіше реагувати на зовнішні виклики. Доповіді та дискусія точилися навколо таких питань:

1. Яким чином подолати проблему різного бачення та підходів до енергетичної безпеки між Брюсселем і Москвою.
2. Як має формуватися енергетична політика ЄС з огляду на відмінні інтереси країн – членів Євросоюзу та енергетичних компаній.
3. Яку політичну та економічну доцільність мають інфраструктурні проекти в нафтогазовій сфері у Чорноморському та Каспійському регіонах.
4. Які інвестиції та законодавчі механізми необхідні для стимулювання об'єднання електричних мереж у регіоні.

Не всі з цих питань мають однозначні відповіді, проте схоже, що Європейська Комісія має шанс на успішне вирішення більшості з них.

Енергетична стратегія ЄС поширюється на Україну

11 листопада 2008 року Європейська Комісія запропонувала План дій ЄС щодо енергетичної безпеки та солідарності, який має п'ять пунктів: інфраструктурні потреби та диверсифікація поставок енергоносіїв; зовнішні енергетичні відносини; резерви нафти й газу та механізми реагування на зміни;

енергетична ефективність; якнайліпше використання власних енергетичних ресурсів ЄС.

Зниження світових цін на нафту, безумовно, ослаблює стимули до енергозбереження, розвитку відновлювальних джерел енергії і диверсифікації імпорту енергоносіїв. Проте втілення Європейської енергетичної політики розпочато, і корекція стосуватиметься хіба що часових рамок, а не пріоритетів політики. Енергетичні пріоритети ЄС мають інтерес і для України та можуть бути реалізовані спільно. Зокрема є можливість для співпраці у сфері електроенергетики в рамках Енергетичного Співтовариства, мета якої – створення інтегрованого енергетичного ринку у Південно-Східній Європі. Приєднання України, Молдови та Туреччини до Співтовариства може дати поштовх до енергетичних реформ у цих країнах і створити великий енергетичний ринок, що функціонує згідно зі спільними правилами.

Криза – вдалий час для здійснення енергетичних реформ в Україні?

Нетривала історія реформ в Україні свідчить, що позитивні зміни відбуваються лише під час економічної скрути. Скасування бартерних схем в енергетиці 1999 року стало останньою знаковою позитивною подією в галузі. Економічне зростання впродовж 2000–2007 років не спонукало політиків до втілення необхідних змін. Чи стане складний 2009 рік роком продовження реформ в енергетиці?

Політична криза – головна перешкода ухваленню змін. Початок президентської кампанії 2009 року підживлюватиме

політичну ворожнечу. Це ослаблюватиме позиції уряду та НКРЕ у впровадженні реформ з огляду на неминучу негативну реакцію електорату на збільшення тарифів.

Зміни відбуватимуться, адже бездіяльність уряду в умовах погіршення економічної ситуації та посилення зовнішнього тиску, схоже, стає неможливою. 2009 року ВВП країни вперше за вісім років скоротиться. Умови Меморандуму з МВФ передбачають різке підвищення цін на газ українського видобутку та тарифів для населення. Змін потребують багато сфер енергетики, з-поміж яких:

1. Припинення корупційних схем у торгівлі та експорті газу й електроенергії.
2. Унеможливлення політично чи комерційно вмотивованого втручання в діяльність НКРЕ.
3. Продовження реформи оптового ринку електроенергетики.
4. Відновлення технологічної та законодавчої інтеграції українського ринку з європейським.
5. Поширення в Україні економічних механізмів зменшення забруднення довкілля.

Крім підтримки ззовні, уряд потребуватиме прихильників у країні. Роль бізнесу дотепер не була надто позитивною у трансформації паливно-енергетичного комплексу країни. Нині він має можливість переконатися, що лише реформи зможуть забезпечити фінансову стійкість енергетики й економіки країни в майбутньому. ■

Конференцію "Енергетична політика ЄС та інфраструктурний розвиток – Роль країн Вишеградської групи" організовано Центром з досліджень питань розширення ЄС при Центральному Європейському Університеті (CEUENS). На конференції з доповідями виступили представники провідних аналітичних центрів та енергетичних компаній ЄС, України та Молдови. З доповідями можна ознайомитися на інтернет-сторінці http://web.ceu.hu/cens/conf_nov_2008.

За додатковою інформацією звертайтеся, будь ласка, до старшого економіста МЦПД Ільдара Газізулліна за телефоном (044)484-44-00 чи електронною поштою ig@icps.kiev.ua.

В Україні найгірші споживчі настрої за останні вісім років

Економічна криза болюче вдарила по споживчих настроях українців. У жовтні 2008 року це засвідчило падіння індексу споживчих настроїв (ІСН) на 26,6 пункту до значення 69,3, що вказує на надзвичайно песимістичні настрої більшості українців. Настільки низьким значення ІСН було лише на самому початку спостережень – влітку–восени 2000 року, тобто більш як вісім років тому. Вперше за всю історію спостережень опитування зафіксувало настільки відчутне погіршення споживчих настроїв

Практично безпрецедентними в жовтні 2008 року були значення та динаміка всіх складників ІСН. Так, індекс поточного становища (ІПС) погіршив своє значення на 25,9 пункту до 72,6. Нижчими оцінками поточного становища українців були лише у 2000–2001 роках. Таке погіршення ІПС зумовлене надзвичайно негативними оцінками поточного особистого матеріального становища громадян України, на що вказує скорочення відповідного індексу (x1) на 24,7 пункту до значення 65,5.

Незважаючи на те, що українці ніколи не відрізнялись особливо оптимістичними оцінками стану власного добробуту, так низько вони його ще не оцінювали, починаючи з вересня 2000 року. Індекс схильності до споживання (x5), що зазвичай є волатильнішим, ніж інші складники ІСН, навпаки поки що зберіг порівняно високе значення. І хоча його скорочення на 27,0 пункту до 79,6 вказує на те, що переважна більшість українців не готова витратити гроші на великі покупки, ще можна говорити про відносну високу купівельну спроможність частини населення України. Навіть більше, на тлі девальвації гривні та прискорення інфляційних процесів для багатьох споживачів великі покупки були спричинені спробами зберегти свої заощадження, придбавши за них товари тривалого використання.

Дані розширеного опитування вказують на те, що абсолютна більшість респондентів традиційно пов'язує погіршення свого матеріального становища в жовтні 2008 року з прискоренням інфляції. 3-поміж причин неготовності українців робити великі покупки у вересні–жовтні 2008 року найбільш розповсюдженими були брак грошей та ускладнений доступ до кредитів.

Індекс економічних очікувань восени 2008 року впав на 27,1 пункту до рекордно низького значення у 67,2. Тобто загалом громадяни ще ніколи не оцінювали економічну ситуацію

та перспективи України настільки негативно. Особливо песимістичними були короткострокові очікування українців, на що вказує максимальне, серед усіх показників споживчих настроїв, скорочення відповідного індексу (x3) на 36,7 пункту до значення 54,1. Цікаво, що більшість громадян України очікує: зміни в їхньому особистому матеріальному становищі будуть менш негативними, ніж в економічній ситуації загалом. Це підтверджується динамікою індексу очікуваних змін особистого матеріального становища (x2), значення якого зменшилося на 26,0 пункту та становило 71,4.

Віддалені перспективи економіки України її громадяни оцінили трохи краще, проте також переважно песимістично: значення індексу очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих п'яти років (x4) скоротилося на 18,7 пункту до 76,0. Причинами погіршення економічної ситуації, за даними розширеного опитування, більшість українців вважають прискорення інфляції та зростання безробіття, а також неефективну економічну політику, скорочення виробництва та політичну нестабільність.

Інфляційні очікування українців на тлі економічної та фінансової кризи майже не змінилися – значення відповідного індексу (ІІО) у жовтні 2008 року погіршилося лише на 0,6 пункту і становило 186,5. Пояснити це можна тим, що інфляційні очікування громадян України і без того були дуже високими вже тривалий час. Варто зазначити, що за всі вісім років спостережень, значення ІІО коливались у відносно невеликому проміжку 170–190. Очікування щодо динаміки безробіття, що навпаки зазвичай є порівняно невисокими, в жовтні 2008 року погіршилися, на що вказує зростання індексу ІОДБ на 34,8 пункту до значення 143,4. З огляду

на скорочення виробництва, недавні масові звільнення в окремих секторах економіки та невтішні економічні прогнози такі очікування важко вважати надто песимістичними, проте вони суттєво випереджають реальну динаміку безробіття, яка, за даними Державної служби зайнятості, поки що практично не змінилася.

У вересні–жовтні 2008 року споживчі настрої погіршилися та були песимістичними в усіх регіонах України. Найгіршими вони виявилися на Сході, де сконцентровані підприємства галузей, що першими відчували на собі наслідки економічної кризи. Відповідне значення ІСН скоротилося на 34,9 пункту до 59,2. Найоптимістичніше налаштованими в жовтні 2008 року були кияни, для яких ІСН погіршився лише на 5,2 пункту до значення 85,8. Цікаво, що готовність мешканців Києва робити великі покупки зберігається на нейтральному рівні. У вересні–жовтні 2008 року значення відповідного індексу навіть поліпшилося на 1,6 пункту та становило 100,0. Поясненням цього можуть бути спроби підтримати рівень споживання на ринках товарів тривалого користування різноманітними акціями та знижками. На тлі доволі високої купівельної спроможності киян, а також здешевлення гривні такі дії, ймовірно, можуть призвести до тимчасового зростання продажів окремих категорій товарів.

Погіршення споживчих настроїв у жовтні 2008 року зафіксовано для всіх типів населених пунктів. Найнижче значення ІСН у 63,8 продемонстрували мешканці великих міст, а найвище – у 75,7 – мешканці міст середнього розміру. Так само песимістичними споживчі настрої у вересні–жовтні 2008 року були для всіх груп громадян за віком і рівнем доходу. Цілком природно, що найбільшими оптимістами залишаються молоді та заможні українці, для яких значення ІСН становило 78,9 та 75,1 відповідно. Найгірші споживчі настрої традиційно продемонстрували люди літнього віку (ІСН 60,1) та громадяни з доходами, нижчими за середні (ІСН 54,5). ■

За додатковою інформацією звертайтеся, будь ласка, до економіста МЦПД Максима Бороди телефоном (044) 484-44-00 чи електронною поштою mboroda@icps.kiev.ua.

вісник центру є щотижневою публікацією Міжнародного центру перспективних досліджень, що розповсюджується електронною поштою. Якщо ви хочете бути внесеним до списку розсилання бюлетеня, надішліть інформацію про себе на адресу marketing@icps.kiev.ua, тел. (044) 484-4410, факс (044) 484-4402. Архів **вісника центру** зберігається за адресою <http://icps.com.ua/publications/nl.html>. Редактор **вісника центру** Ольга Львова (olvova@icps.kiev.ua), тел. (044) 484-44-00. Передрук матеріалів дозволено з відома Центру.